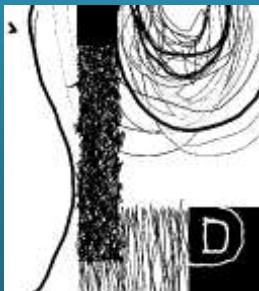

POLJIČKO - OMIŠKI KRAJ U PROŠLOSTI I DANAS

Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, Zagreb
PROJEKT U POVODU OBILJEŽAVANJA DANA
POLJICA, travanj - svibanj 2011.

Prezentaciju pripremila: Smiljana Lazić Marinković, prof.

Poljička kneževina (knežija) - republika

PROŠLOST

Poljička kneževina - republika

- **Poljička kneževina (knežija) ili republika**, bila je smještena u trokutu: Split – Omiš – Trilj, na brdovitom i teško pristupačnom prostoru planine Mosor i njegovih padina prema sjeveru, istočno od Splita između ušća Žrnovnice i rijeke Cetine koja se proteže prema jugu do Jadranskog mora.
- Bila je autonomna seljačka zajednica pod različitim vrhovništvima: hrvatsko-ugarskih kraljeva, bosanskih kraljeva, Venecije, Turskog Carstva, Francuske i Austrije, ali uvijek s priznatim posebnim ustrojstvom.
- Autonomnu Poljičku kneževinu srušili su 1807. Francuzi – Napoleonov maršal Marmont.
- Na teritoriju drevnih Poljica danas su ustrojene jedinice lokalne samouprave: Grad Omiš, Općina Dugi Rat, Općina Podstrana i Grad Split.

Poljička kneževina - prostor

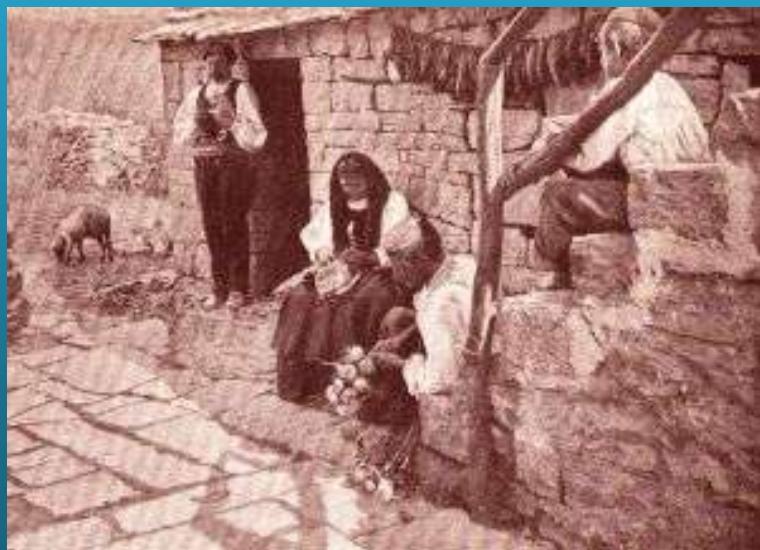

- Podjela Poljica: Gornja Poljica, Srednja Poljica i Donja Poljica.

Poljička kneževina - katuni

- Na području Poljičke kneževine nije bilo gradskih naselja već se ono dijelilo na **tri plemena (bratstva)**: Tješimiriće, Limiće i Kremenikane.
- Svako pleme se dijelilo na **sela i katune**: ukupno 12 katuna i 20 sela.

Društvo Poljičke kneževine

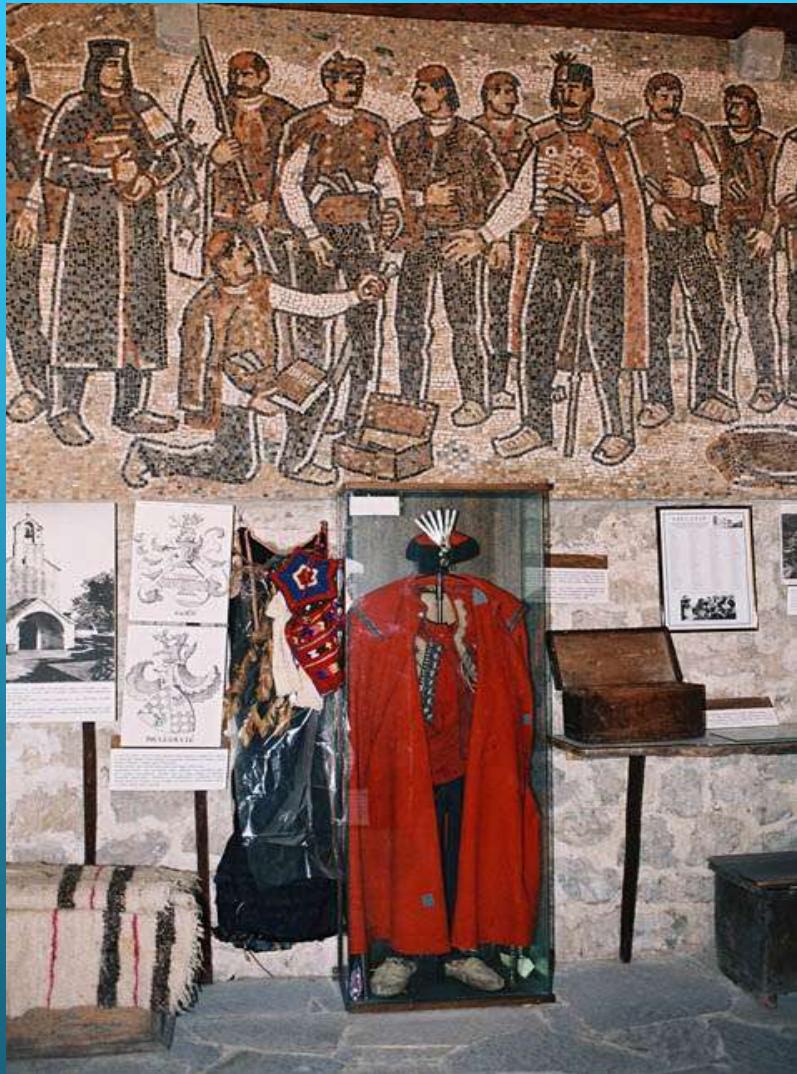
- **Poljička kneževina bila je seljačka republika.**
- **Društvo Poljičke kneževine** bilo je raslojeno na:
 - **didiće i vlasteličiće** – povlašteno stanovništvo, i
 - **kmetiće i vlašiće** – nepovlašteno, ali slobodno stanovništvo.
- Na čelu Poljičke kneževine bio je **knez**, koji je biran iz redova didića i vlasteličića.

Muzej Poljica u Gatima

- **Muzej Poljica**, s nizom zanimljivih izložaka, podsjeća na davne dane poljičke autonomije.
- **Otvoren je 04. svibnja 1974.** Svrha mu je da sačuva tradiciju i sjećanje na prošlost.
- U izložbenoj prostoriji nalazi se veliki zidni mozaik, rad akademskog kipara i slikara Joke Kneževića (složen 1981.).
- **Mozaik** je komponiran kao triptih, a u središnjem dijelu je prikazano **biranje poljičkog kneza**.

Izbor kneza

- *1. Prvi zakon poljički jest, vazimati **kneza** od gospodina, ki je gospodinu viran, a Poljicin ugodan. A zakon ga je do godišća obirati tri krat...*
 - *3. I polag kneza imaju biti **tri suci** zakletveni o-trih plemen: jedno od Tišemiri, drugi od Limić, a treto Kremeničani. I oni se dostaju, kada i knez i prominuju.*
 - *11. I zakon je da stavi općina poljička **tri prakaratura** od tri plemena, po jedan od svakoga plemena, kao i suce, na godišće da oni otežu općena dugovanja.*
- (Iz Poljičkog statuta 1440.)
- *Prikaz izbora kneza, Muzej Poljica u Gatima.*

Izbor kneza

- **Velikog kneza birali su odabrani katunari između sebe, njih dvanaestorica. Biralo se bacanjem kamenčića na kumparane. Svaki od njih stavio bi svoj kaput - kumparan ispred sebe. Onaj na čiji kaput bi palo najviše kamenčića bio je novi Veliki knez.**
- **Takav izbor, koji je bio prožet demokratičnošću, neposrednim odlučivanjem naroda, bio je jedini u Europi u to doba.**
- **Knez je biran na razdoblje od godinu dana, nakon čega je mogao biti ponovo izabran. Prije izbora novoga kneza bio je običaj da se prošlogodišnji knez javno ispriča i zahvali Poljičanima na povjerenju. To je također jedinstveni slučaj u vladavini toga doba i pokazatelj velike odgovornosti koju je knez imao prema narodu.**
- **Poljički knezovi su stanovali u svojoj kući, a poslove obavljali na terenu. To je razlog zbog kojega su se mali i veliki pečat te dokumenti čuvali u škrinjici koja se predavala novome knezu. Prije no što preda škrinjicu kančelir bi pregledao njen sadržaj.**

Veliki knez

- Izbor **Velikoga kneza** odvijao se svake godine na blagdan Sv. Jurja, 23. travnja, na Gracu u Gatima, u blizini crkvice Sv. Jurja, poljičkog zaštitnika.
- Poljica uz **Statut** imaju **zastavu te veliki i mali pečat** velikoga kneza koji su čuvani u **poljičkoj škrinjici**, koja se predavala velikom knezu nakon što bi bio izabran.
 - *Poljička škrinjica, Muzej Poljica u Gatima.*

Pečat poljičkoga društva

➤ Mali pečat

➤ Veliki pečat

- Najstariji poljički pečat na sebi je nosio likove mladog mjeseca i zvijezde Danice.
- Novi poljički pečat nosi lik Svetoga Jure i natpis iz 1500. godine:
Sigillum s. Georgi Provinciae Poglico Poglize (Pečat Sv. Jure pokrajine Poljica).

Poljička zastava iz 18. stoljeća

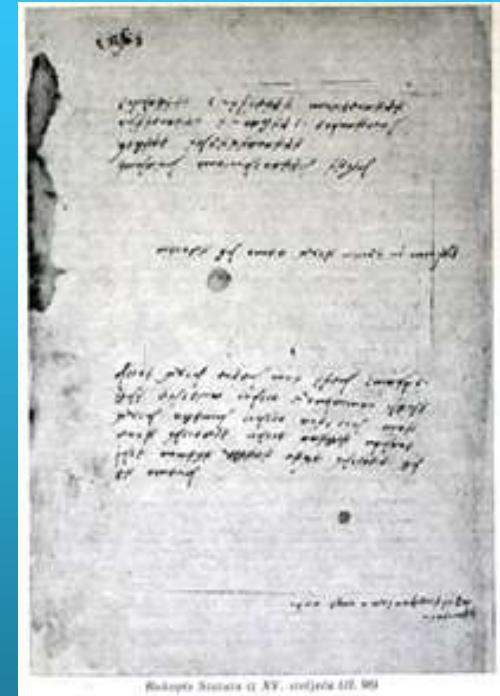
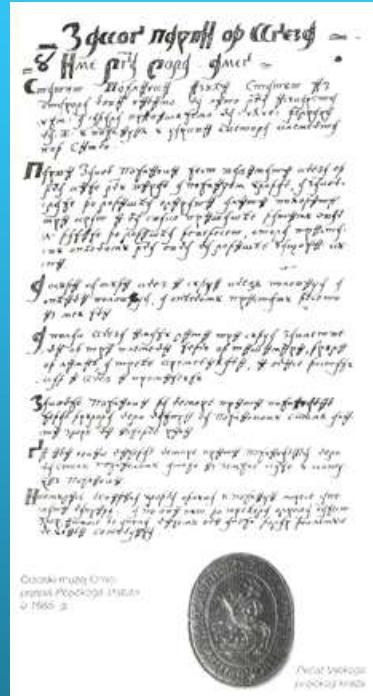
- Godine 1444. Poljica su, zbog opasnosti od Osmanlija, priznala **mletačko vrhovništvo**.
 - Poljičani su pod mletačkom vlašću uživali povlastice: upravljali su samostalno, imenovali su sudstvo, nisu plaćali nikakav namet, nisu davali ni vojnike ni mornare.
- *Poljička zastava iz 1796. s prikazom lava Sv. Marka i grbom mletačke obitelji Renier te inicijalima poljičkoga velikog kneza Mate Kružičevića i potporučnika Nikole Barbića.*

- **Poljički statut** – kodeks poljičkoga običajnog prava.
 - Sinteza tradicionalnih i novih pravnih načela.
 - Unutarnje uređenje, društveno-gospodarski odnosi, norme ponašanja, bili su definirani Poljičkim statutom.
 - Izvornik nije sačuvan. Najstariji sačuvani primjerak datira se na kraj 15. i početak 16. stoljeća i bio je okosnica svim ostalim prijepisima.
 - Osnovni tekst Statuta više puta je dopunjavan novim odredbama, a najviše tijekom 17. stoljeća.
- *Prijepis Poljičkog statuta iz 1762., vlasništvo Mate Bilića iz Donjega Doca.*

Poljički statut

Poljički statut

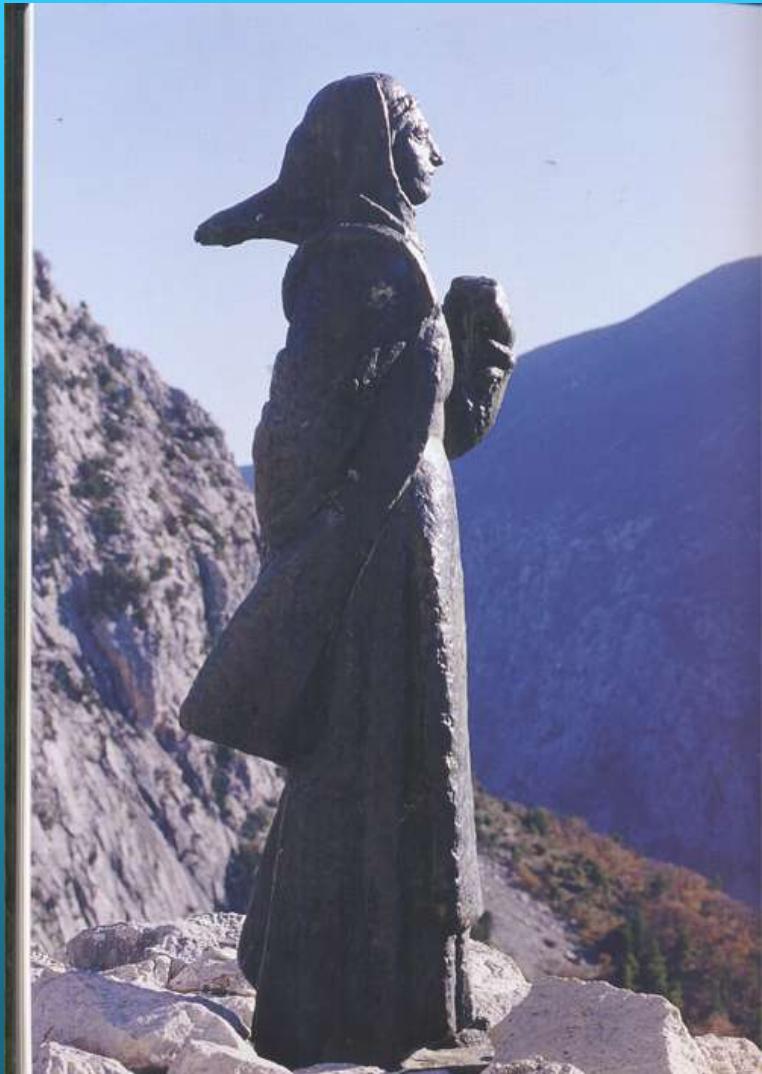
- Nekoliko prijepisa Poljičkog statuta.
 - Najstarija redakcija potječe iz 1440.
 - Pisan je **bosančicom - hrvatskom čirilicom**.

Poljički par u narodnoj nošnji

- **Poljičani** su ponosni gorštaci, ljudi priprosta i čestita duha, ljudi časti i poštenja.
 - Svoju Kneževinu – Knežiju Poljičani su s ponosom zvali **Počtovanom općinom** ili **župom**.
- *Poljički par sa Statutom ispred Muzeja Poljica u Gatima.*

Mila Gojsalić

- **Mila Gojsalić, opjevana heroina iz Poljica,** podrijetlom je iz sela Kostanja u kojem i danas žive Gojsalići.
 - Bila je vrlo mlada u trenutku herojske smrti. Živjela je u vrijeme poraza na Mohaču i u vrijeme tragičnog stradanja hrvatskoga plemstva.
 - Mila Gojsalić je 1530., oskvrnutog djevičanstva nakon noći provedene u turskom čadoru, umjesto života u sramoti i laži izabrala smrt. Pred zoru je u zrak digla burutanu i u smrt odvela vojskovođu Ahmed-pašu i čitav turski vojni logor.
- *Meštrovićev spomenik Mili Gojsalić*

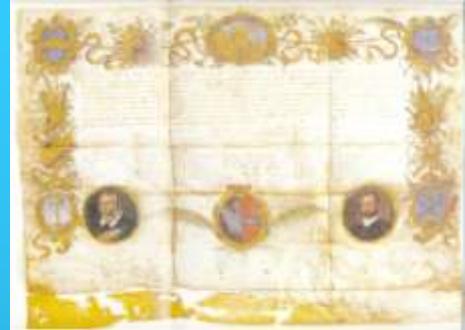
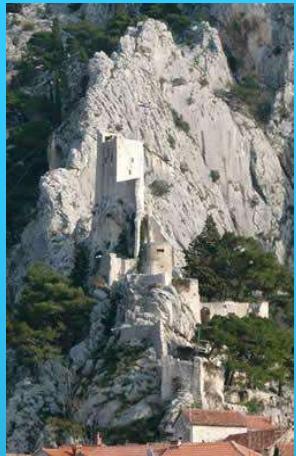
Mila Gojsalić

- O Mili Gojsalić, spasiteljici svojih Gata i čitave Poljičke krajine, nema stvarnih arhivskih potvrda, ali postoji bogata dokumentacija u narodnom pamćenju.
- Opjevao ju je August Šenoa, operu o njoj skladao je Jakov Gotovac, a njezin lik isklesao je Ivan Meštrović.
 - *Milia Gojsalić, na hridi poviše Žakučca, bdije nad kanjonom Cetine i Omišom.*

Gata – centar Poljičke republike

- **Gata** su malo mjesto smješteno u samome **srcu Poljica**.
- Nalazi se ispod planine Mosor, nedaleko od rijeke Cetine, a od grada Omiša udaljeno je 6 kilometara.
- Gata su u svojoj povijesti imala značajnu ulogu u Srednjoj Dalmaciji. Bila su **glavni centar Poljičke Republike**.
- Najstrašniji dan u povijesti Poljica dogodio se u Drugome svjetskom ratu kada su četnici napali i masakrirali nedužne ljudi u selu.
- **Pokolj u Gatima** naziv je koji se koristi za masovna ubojstva žitelja poljičkog sela Gata počinjena **01. i 02. listopada 1942.**
- Pokolj je počinila četnička formacija Mane Rokvića, čije su snage bile dio **Dinarske četničke divizije**, a uz logističku podršku talijanske divizije *Sassari*.
- Pokolj je izведен u znak odmazde zbog podrške koje su žitelji Gata i obližnjih sela pružali dalmatinskim partizanima u njihovoј borbi protiv Talijana.
- Sela su u potpunosti opljačkana i spaljena, a gotovo svi od žitelja koji nisu uspjeli pobjeći ubijeni su.
- Prema različitim podacima, ubijeno je 95 osoba (od kojih osmero djece).
- Gata danas administrativno pripadaju gradu Omišu.

Omiški distrikt – Omiško kneštvo

Omiški distrikt - Omiško kneštvo

- **Omiški distrikt (Omiško kneštvo)**, ograničeni teritorij pod upravom omiškoga kneza-kaštelana.
- Zbog svojega geografskog položaja **Omiš** je bio važna točka na razmeđi zaleda i mora.
- Bio je pod različitim vrhovništvima: hrvatskih plemičkih porodica, hrvatsko-ugarskih kraljeva, bosanskih kraljeva, Venecije i Austrije, ali uvijek s priznatim posebnim ustrojstvom.
- Od 1444.-1797. Omiš je pod mletačkom, a potom pod austrijskom upravom.

Omiški gusari

- U srednjem vijeku, tijekom XII. i XIII. stoljeća, gradom su vladali **knezovi Kačići** koji su dopuštali gusarenje omiških gusara.
- To je bio povod za učestale ratove te sklapanje sporazuma, koji su često završavali plaćanjem danka Omišanima za mirnu plovidbu.
- Međutim, svaki mir s omiškim gusarima bio je kratka vijeka pa su protiv njih povedena i dva križarska rata.
- Prvi rat, koji je završio pobjedom gusara, poveo je papa Honorije III. 1221. godine, a radi napada na križare koji su plovili prema Palestini.
- Drugi križarski rat, koji Omišani gube, poveli su Mlečani 1286. i 1287. godine, a označio je kraj moći knezova Kačića i njihove vladavine u gradu Omišu.

Omiška strijela

- Omiški gusari koristili su brodove na vesla, **omiške strijele**.
- Jedna od najvažnijih karakteristika omiških strijela bila je plitki gaz koji im je omogućavao brzu pokretljivost.

Omiški gusari

- Omiški gusari su koristili brodove na vesla , ***omiške strijele***, odličnih karakteristika.
- Jedna od najvažnijih karakteristika omiških strijela bila je plitki gaz koji im je omogućavao brzu pokretljivost, a isto tako i učinkovito povlačenje u korito rijeke Cetine, u slučaju opasnosti.
- U koritu rijeke Cetine, na samom ulazu u more, omiški su gusari sagradili podvodni zid koji je bio neobično važan. Taj podvodni zid (Mostina) nije se vidio glede je bio pod vodom, a imao je samo jedan otvor koji je bio prilagođen omiškim brodovima i koji se mogao zatvoriti lancima, tako da bi se neprijateljski brodovi tu nasukali, ako bi ih pokušali slijediti.

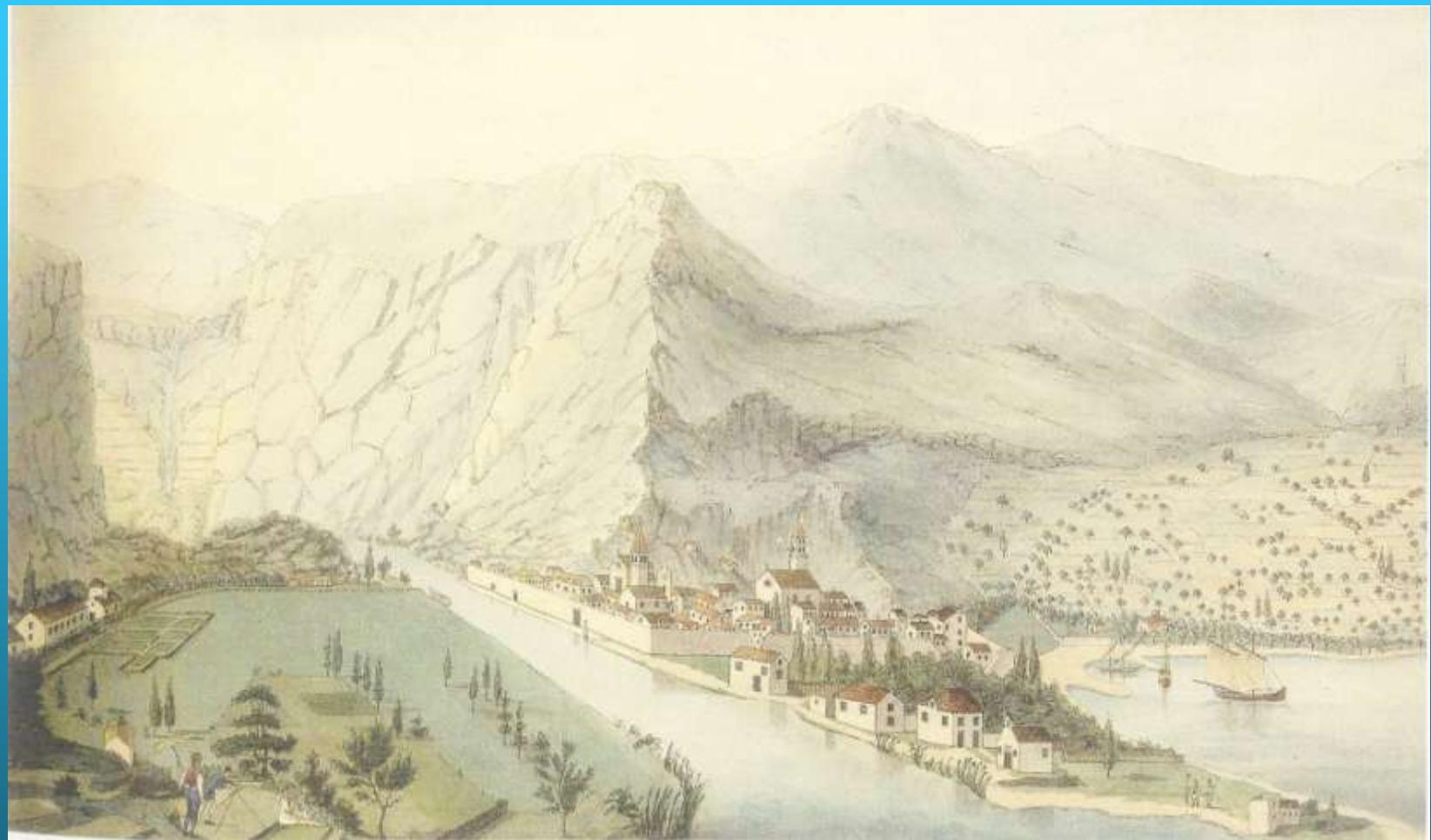

Omiški gusari

- Gusarsku povijest zorno predočuju gradske tvrđave: **Mirabella (Peovica)** i **Starigrad (Fortica)**.
- S Peovice se može vidjeti cijeli Omiš, a s Fortice cijeli Brački kanal, otoke Brač, Hvar i Šoltu, Srednja Poljica i ušće rijeke Cetine. Za gusarenje to je bilo važno jer se s jednoga mjesta moglo nadzirati veliko područje na kopnu i moru.
- Omiški gusari su napadali na papinske galije i trgovačke brodove moćne Venecije, Dubrovnika, Kotora, Splita,...

Omiš 1830.

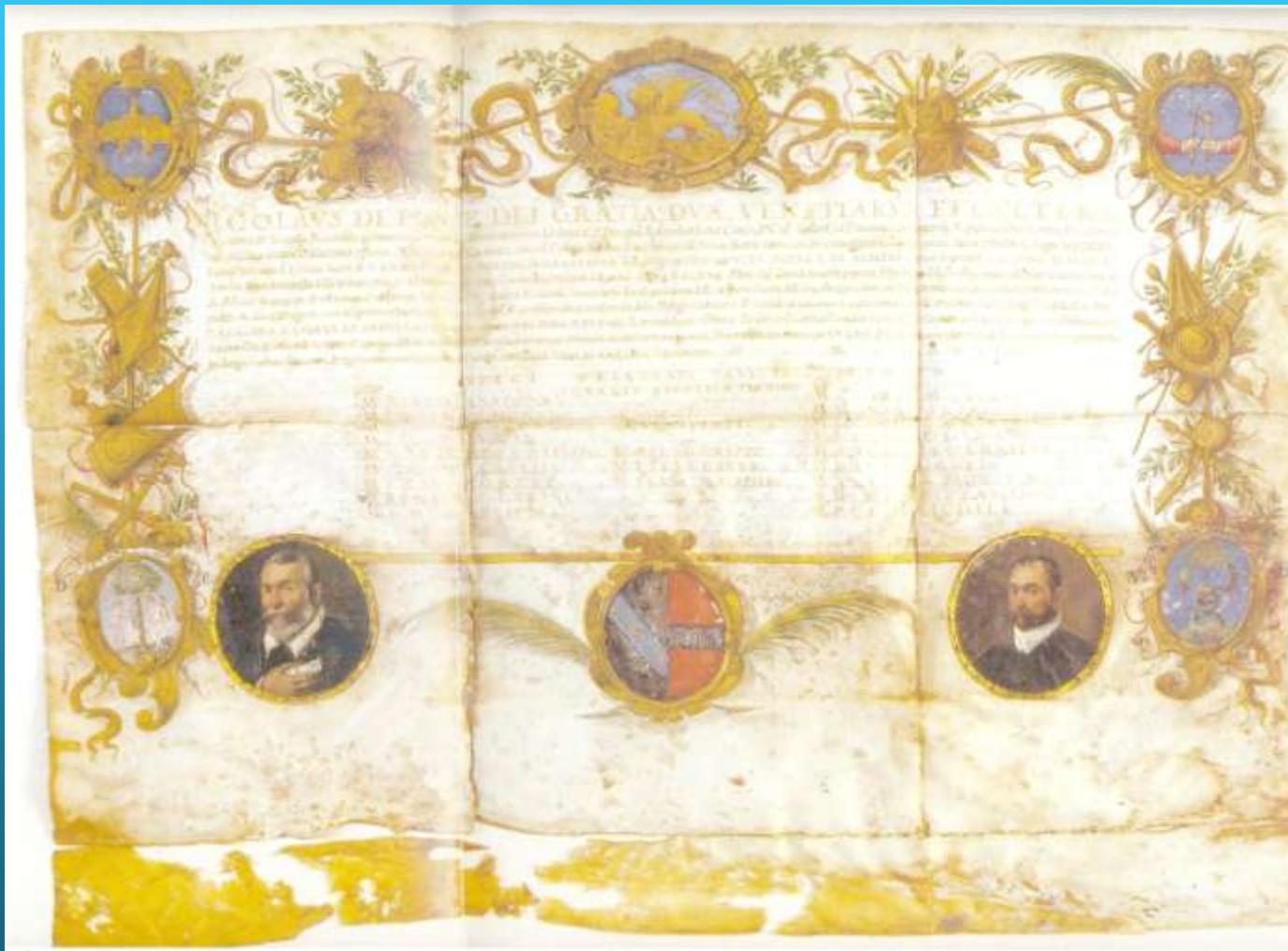
➤ *F. Karacszay, Veduta Omiša, oko 1830.*

Omiška dukala - 1579.

- Godine **1315.** knez **Juraj II.** Šubić izdao je Omišanima privilegij kojim regulira uređenje zajednice na čelu sa **knezom ili kapetanom**.
- 1444. Omišom i Poljicima zavladala je Venecija.
- 1573. Omišanima su ograničene dotadašnje privilegije.
- Godine **1579.** općinski su poslanici uspjeli u Senatu potvrditi prijašnji privilegij, što je ovjekovjećeno **Omiškom dukalom**.
- Ova je povelja, osim ekonomske važnosti za Omiš, jedan od najstarijih primjera portretne minijature u Hrvatskoj.
- Povelja je oslikana **likovima Ivana Primojevića i Vicka Deškovića**, općinskih poslanika u Senatu.

Omiška dukala

Poljičko - Omiški kraj

PREPOZNATLJIVOST

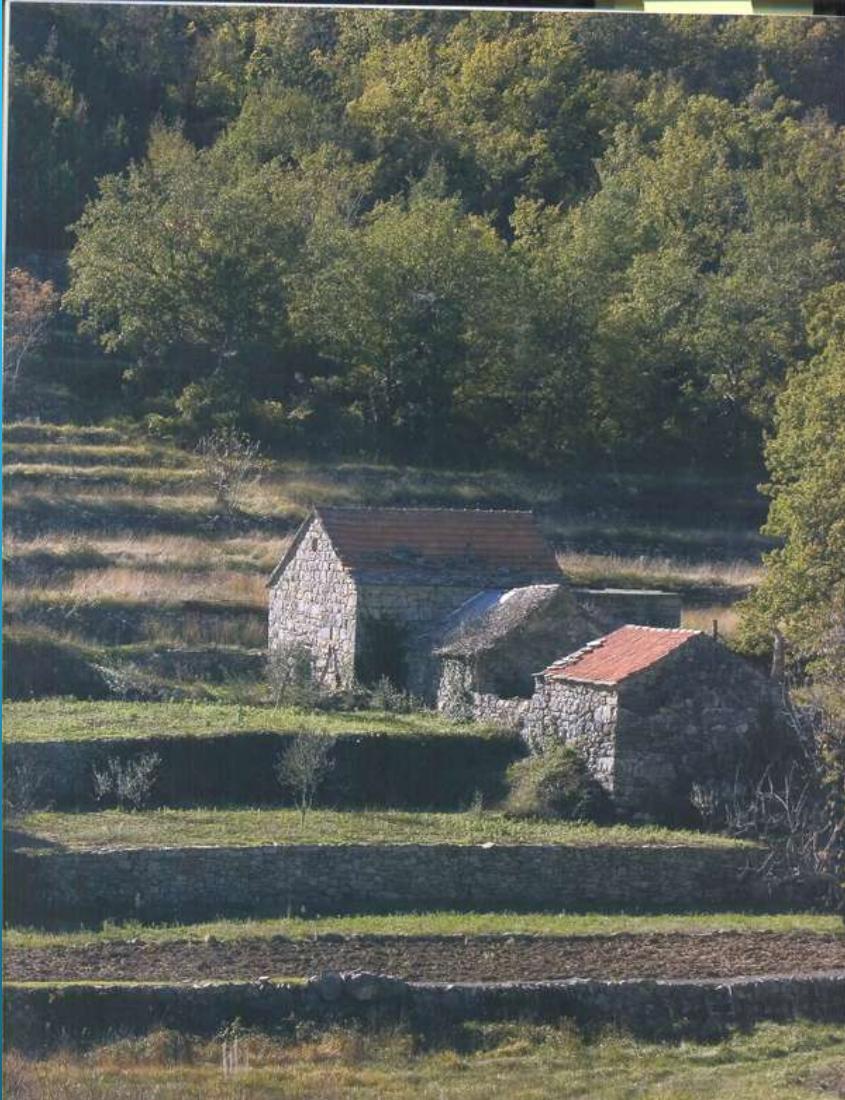

Poljica - naziv

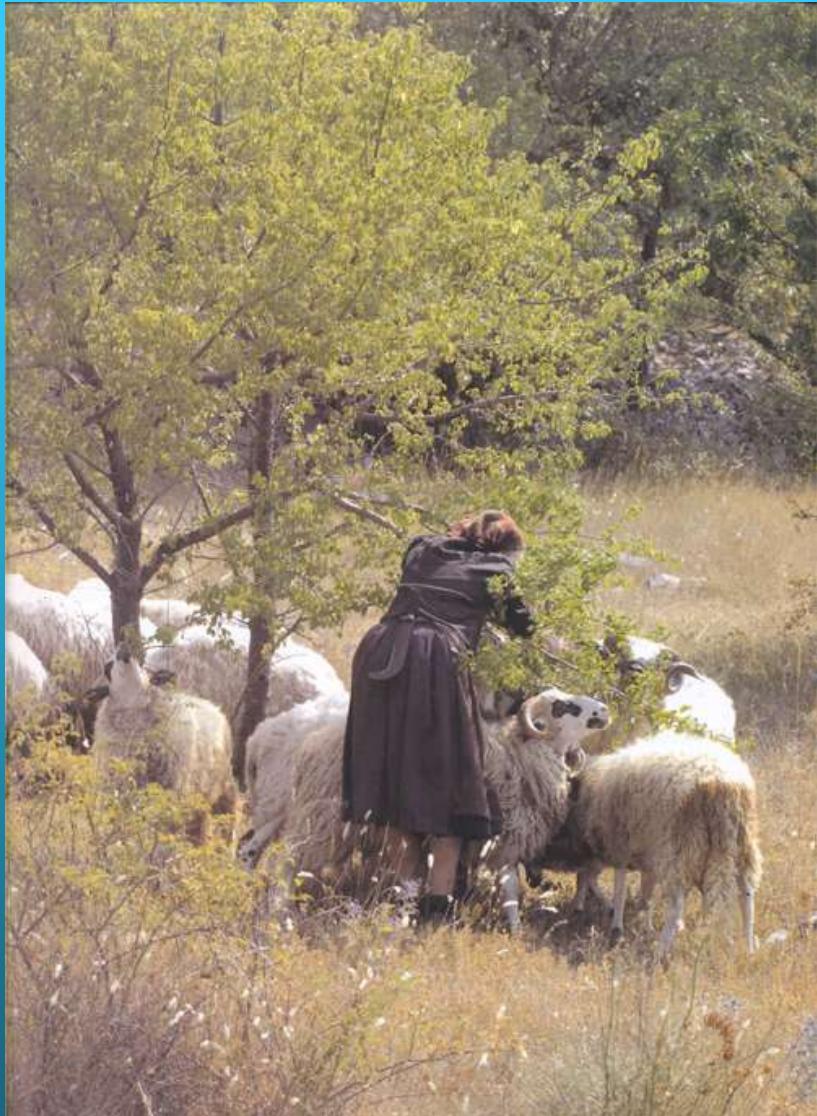
- **Poljica** u osnovi ima imenicu **polja** sa značenjem ravno zemljište, ravnica, pogodna za obradu i proizvodnju hrane
- Upravo na dalmatinskom, izrazito brdovitom dijelu Hrvatske, gdje postoje polja u kršu, karakteristične su male površine plodne zemlje (**pasike**), koje su ograđene suhozidinama koje sprečavaju spiranje plitkog površinskog tla, tzv. **krajolik zatvorenih polja**.
 - *Vrtovi u kamenjaru: vinova loza i maslina, Blato na Cetini*

Terase polja u Poljicima

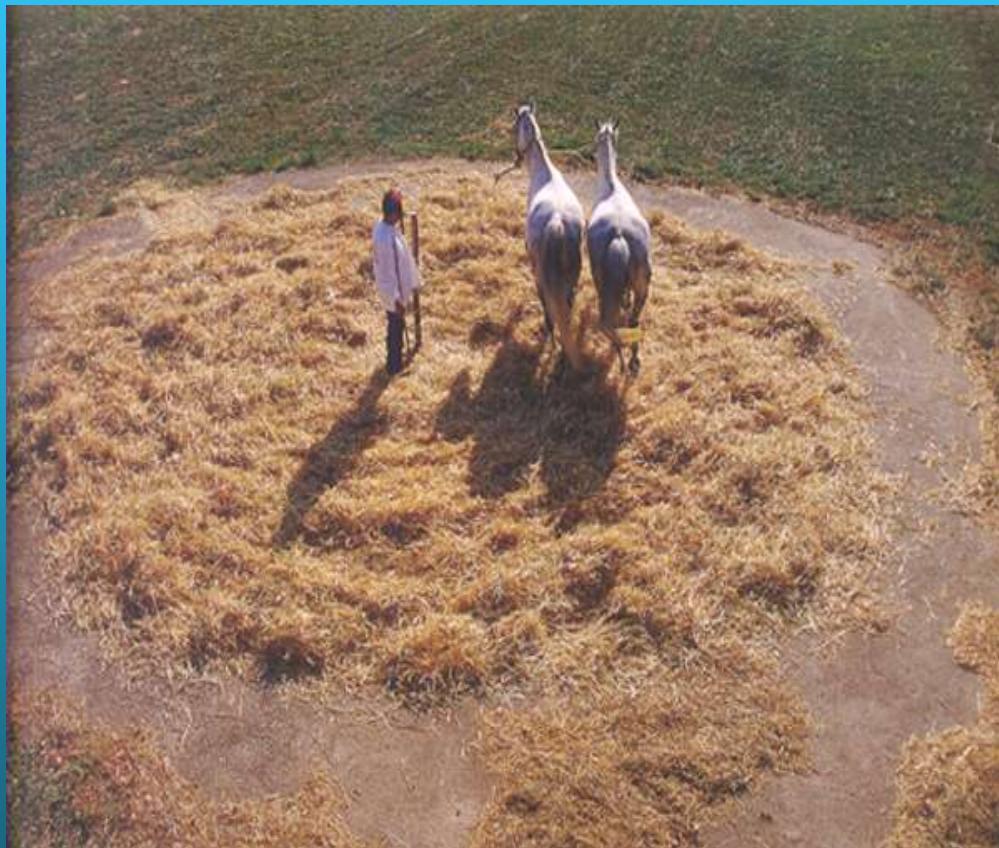
- Glavna zanimanja stanovništva bila su **poljodjelstvo i stočarstvo.**
 - Na **terasama polja** u blizini kuća Poljičani su uzgajali gotovo sve: pšenicu, pir, raž, bob, leću, slanutak, kukuruz, krumpir, duhan, češnjak, ljutiku, kupus i raštiku, a od voća bajame, smokve, trešnje i breskve.
- *Terase polja u Poljicima*

Ekstenzivno stočarstvo

- **U Poljičkim katunima** stoku sitnog zuba uzgajale su sve obitelji i vodile na ispašu u blizini sela, na zajedničkim seoskim ili općinskim površinama.
 - *U svakoj kući u Poljicin, 'di više, 'di manje, vidi se ovoga ili onoga blaga... Obično svak pazi svoje blago... Sva čeljad, koja pazi blago, zove se čoban... (Frane Ivanišević).*
- *Stado kraj Novih Sela*

Vršidba na gumnu

- Žito se vršilo na **gumnu** u blizini kuća. Po nekoliko kuća koristilo je isto gumno.
- Gumno (guvno) je zaravnjeni prostor kružnog oblika s podlogom od nabijene zemlje ili od kamenih ploča.

➤ *Vršidba na gumnu, Blato na Cetini*

Soparnik (zeljenik, uljenak, prisna)

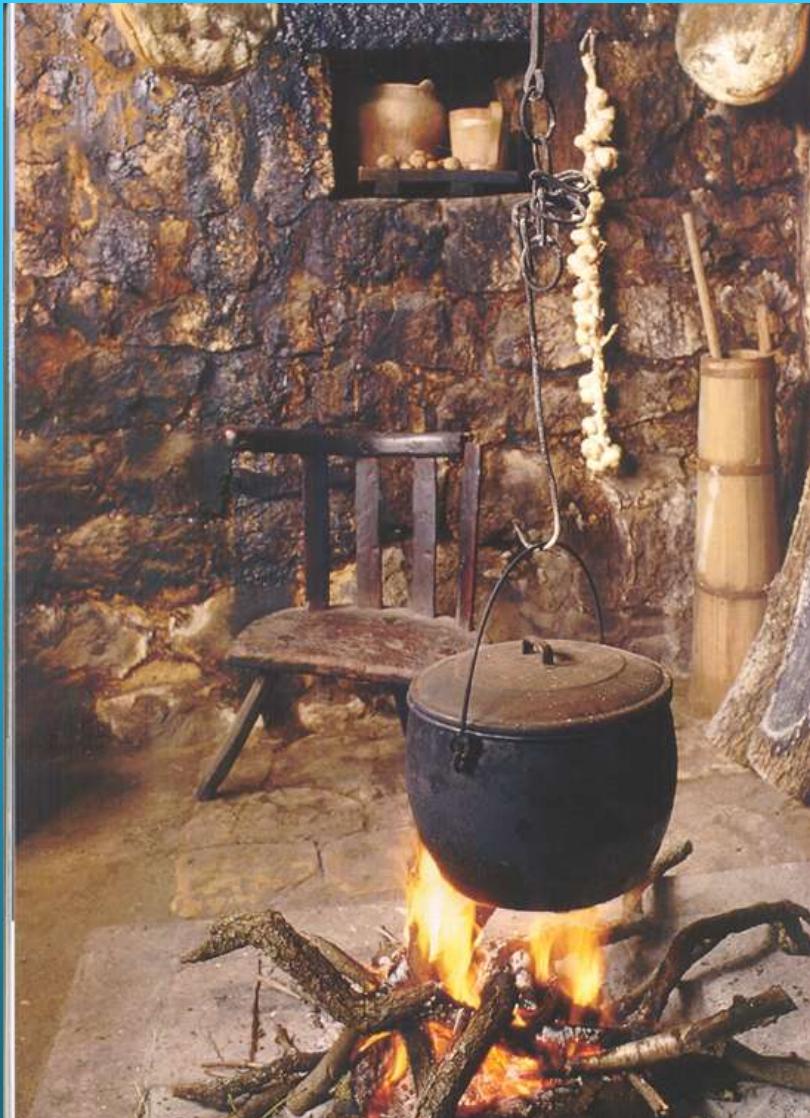
- Staro jelo **soparnik** datira još iz vremena prije Turaka, a pripremali su ga u dalmatinskim Poljicama. Izvorno se priprema na okruglim drvenim pločama i peče na kominu.
- Soparnik je jednostavno jelo pripremljeno od namirnica koje su svakom domaćinstvu bile dostupne: brašno, blitva, crveni luk - *kapula*, maslinovo ulje, češnjak i najjednostavnije tjesto.
- **Poljički soparnik uveden je u Listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske**
- Soparnik je u prošlosti bio **posno, soparno - suhoparno jelo**, koje se pripremalo u dane posta, Veliki petak, Badnjak i uoči blagdana Svih Svetih.
- Međutim pripremao se i za težake, za počastiti gosta i prijatelja, a danas ga Poljičani nude u svečanim prigodama, pa je soparnik postao znak i simbol stare Poljičke republike.
- Soparnik se priprema i na prostorima koje su Poljičani dobili za zasluge u borbama protiv Turaka i naselili ih poslije njihova odlaska (dijelovi Sinjske krajine), a tu tradiciju su prenijele i žene iz Poljica koje su udajom otišle u druga sela, pa se soparnik priprema, primjerice, i u Brelima.

Soparnik

- Priprema se na **siniji** (okruglom stoliću). Razvuku se dvije kore tijesta, nadjenu sjeckanom blitvom i crvenim lukom i peku na kominu pod žeravom i pepelom. Ispečeni soparnik premaže se maslinovim uljem i češnjakom.
- *Soparnik, Blato na Cetini*

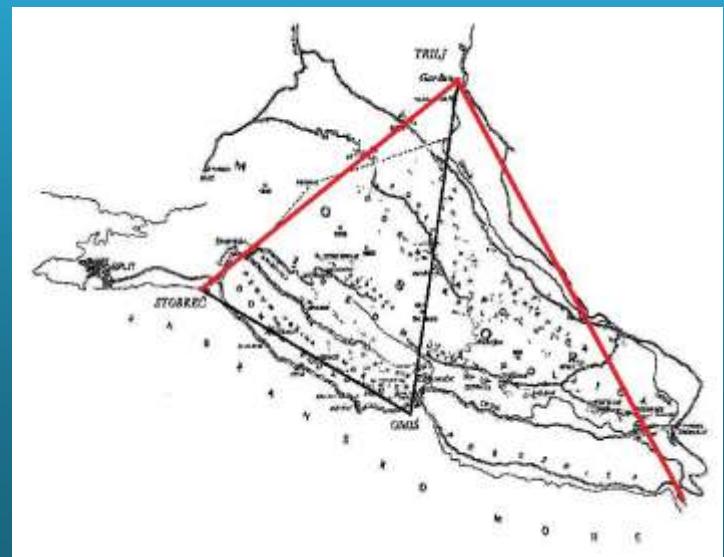
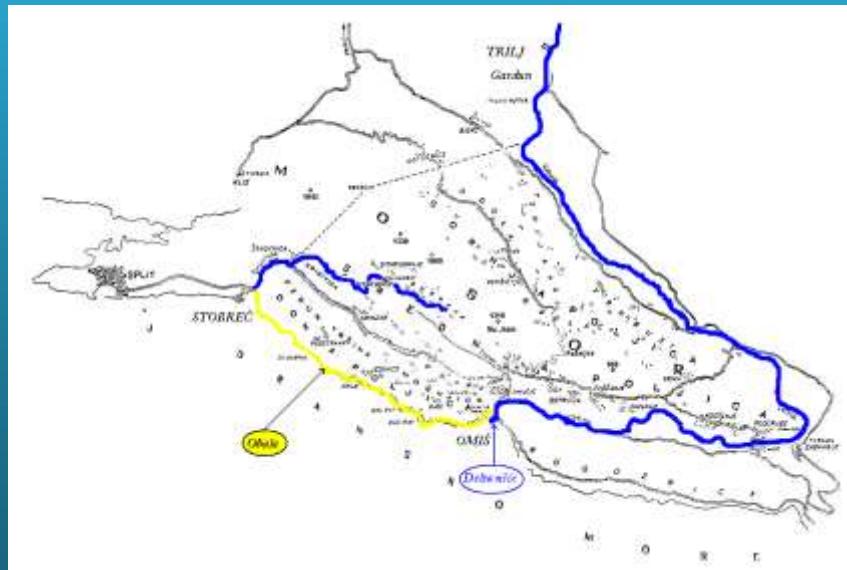
Ognjište

- U bronzinu navišenom na komoštare kuhale su se sočivice (bob, slanutak, leća, grah), mišanca (divlje zelje), raštika (raščika), pura (kukuruzna kaša), a za božićni ručak kiseli kupus sa suhim i svježim mesom.
- *Kuhanje na ognjištu: bronzin navišen na komoštare*

Granice Poljica

- **Granice Poljica** prirodno su određene dvjema tekućicama: Cetinom i Žrnovnicom, te morskom obalom,
- protežu se od ušća Cetine kod Omiša do ušća Žrnovnice kod Stobreča (dio granice vezan uz morskou obalu),
- od Žrnovnice preko planine do Trilja, te natrag uz Cetinu do ušća.

Stabilnost granica

Duga povijest Poljica nema velikih junaštava i sukoba.

Stabilnost granica odraz je poljičke mudrosti u pobjeđivanju sporova i sukoba sa susjedstvom.

A wide-angle photograph of a river, identified as the Cetina, flowing through a valley. The water is clear and shallow, with patches of green algae or aquatic plants visible. The banks are lined with dense, green trees and bushes. In the distance, a range of mountains is visible under a bright blue sky with a few wispy clouds.

Cetina

Cetina

- Rijeka **Cetina** izvire u podnožju Dinare, kod Vrlike. U Jadransko more utječe kod Omiša. Duga je 100,5 km.
- U gornjem toku, kraj Hrvaca i Sinja, nalazi se umjetno **Peručko jezero**.
- Nizvodno od Trilja Cetina stvara **kanjonsku dolinu**, a u donjem toku vodopade Veliku i Malu Gubavicu.

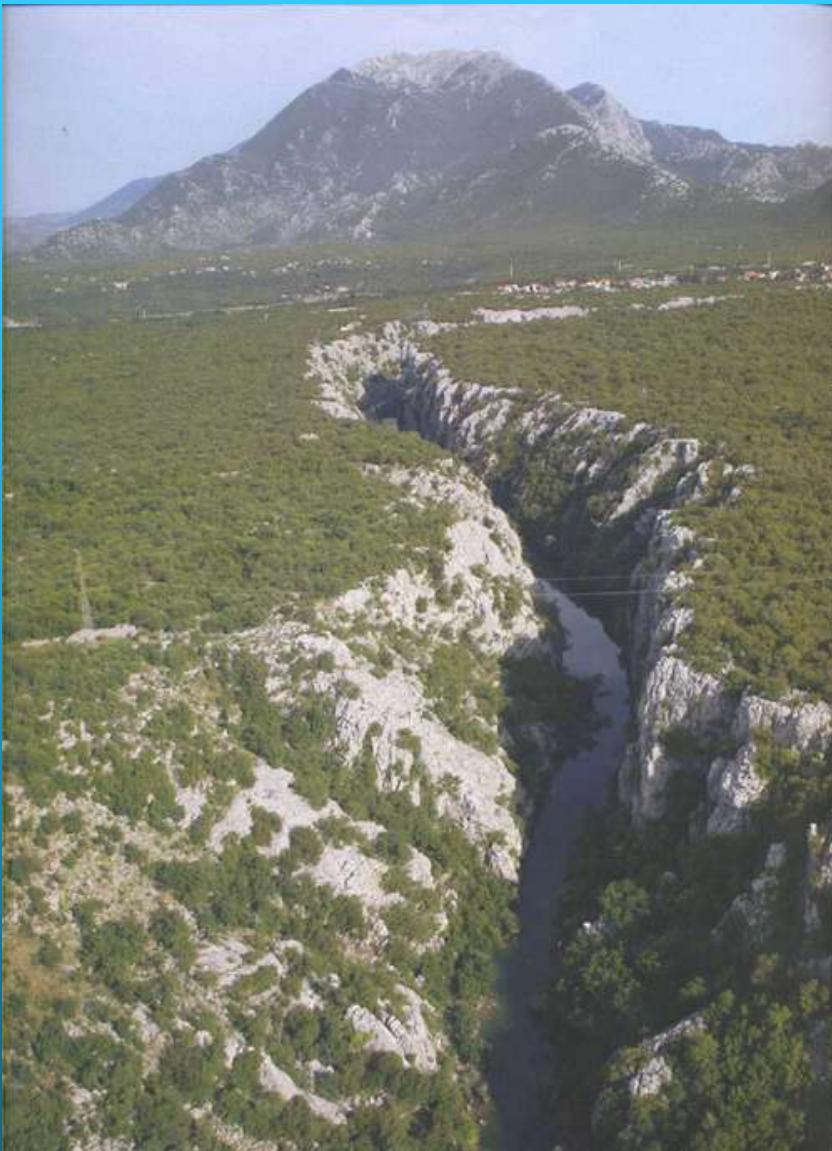
- Peručko jezero je umjetna akumulacija nastala izgradnjom brane Peruča na rijeci Cetini. Izgradnjom brane regulirana je sezona poplava za Hrvatačko polje i Sinjsko polje, te rad hidroelektrana Peruča, Đale, Zakučac i Kraljevac.
- Hidroelektrane Zakučac i Kraljevac električnom energijom opskrbljuju Omiš i njegovo šire područje.
- Ribolov je razvijen, ali samo za sportske i rekreacijske svrhe.

Peručko jezero

Kanjon Cetine

- Cetinjski duboki kanjon je vjerojatno najpoznatiji po njemačkom filmu "Winnetou". Prizor iz filma je snimljen kod "Tisnih stina" gdje je kanjon rijeke jako uzak.
- *Kanjon Cetine između Blata i Zadvarja.*

- Rafting na Cetini traje između 3 i 4 sata, na 9 km dugom dijelu rijeke, od sela Penšići do restorana Radmanove mlinice, ukupnog pada 45 metara.
- Raftingom u kanjonu rijeke Cetine susrećete se i upoznajete s umjerenim i laganim brzacima, dubokim mirnim jezerima, raskošnim pogledom na obale obrasle bujnom vegetacijom koja na nekoliko mjesta tvori tunele od isprepletenih grana, impresivnim stijenama, spiljama...

Rafting na Cetini

Omiš na ušću Cetine

Obala

- Morska obala najčešće je šljunkovita, a na ušću Žrnovnice i pjeskovita.
- Obala je uglavnom niska, a samo na dva lokaliteta strmo pada prema moru: ispod brda Veliki Mutogras i istočno od Omiša.
- Obala Podstrane slabo je razvedena.
- Jedina izrazitija uvala nalazi se na ušću Žrnovnice.

Obala istočno od Omiša

Obala zapadno od Omiša

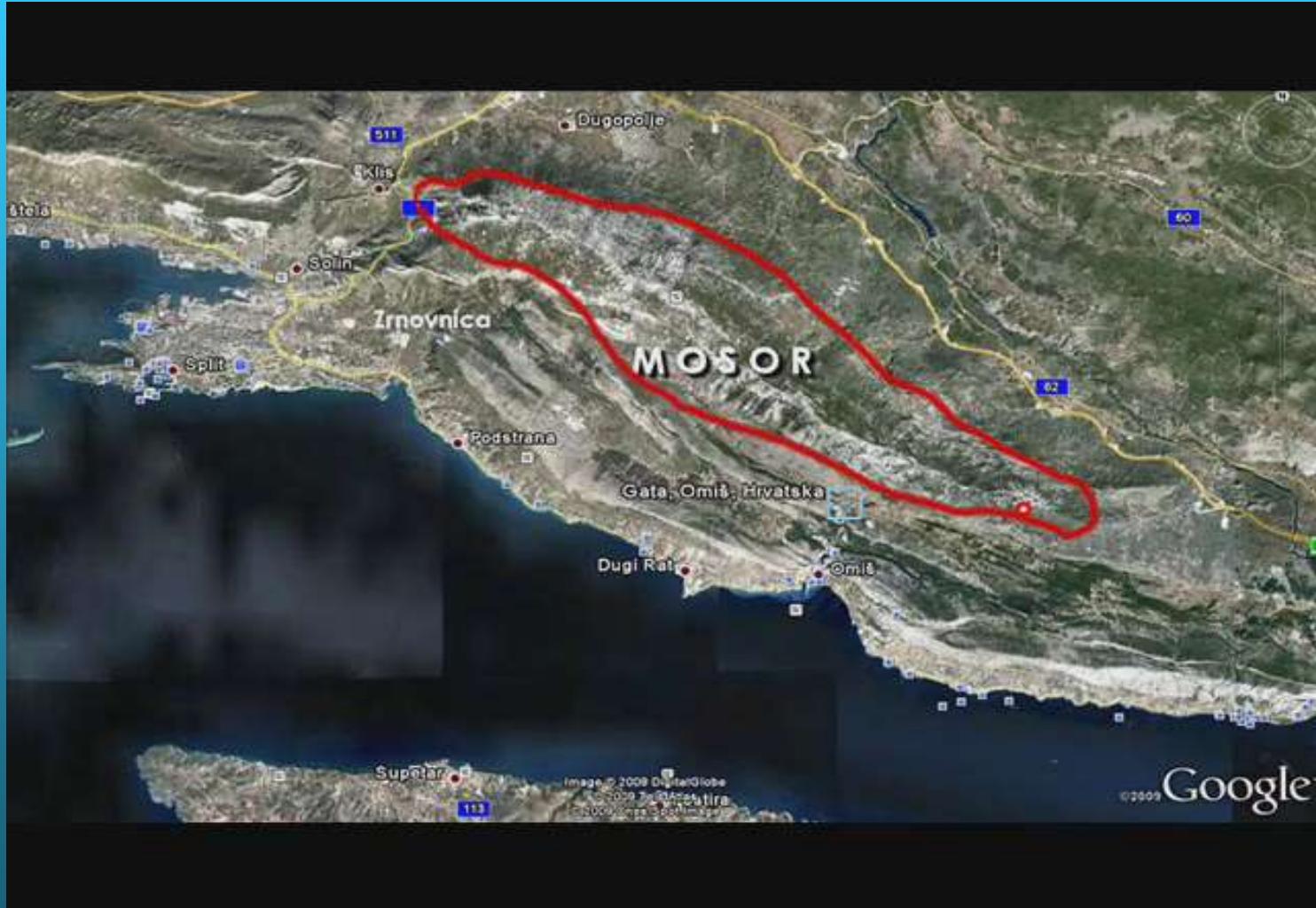

Pjeskari

- **Pjeskari** - brodovi koju su bili građeni i opremljeni tako da su velikom metalnom "žlicom" vadili pijesak sa dna mora i pohranjivali ga u svoju utrobu.
- Kasnije su ga prodavali, a koristio se u građevinarstvu.
- Poznati su i Omiški pjeskari.

Dinarsko sredogorje

- **Mosor** je složenica od ilirskih riječi *mol* (brdo) i *sor* (izvor), što bi značilo **brdo-izvor**.
- Prema nekim tumačenjima, današnji naziv potječe od latinskih riječi *mons d'or* (zlatna planina).
- Mosor je drevnim Ilirima, a zatim i Hrvatima davao sve nužno za život: pašnjake u planini te vodu sa izvora Jadra.
- Doseљavanjem Hrvati su prihvatili ovo ime.

Mosor - naziv

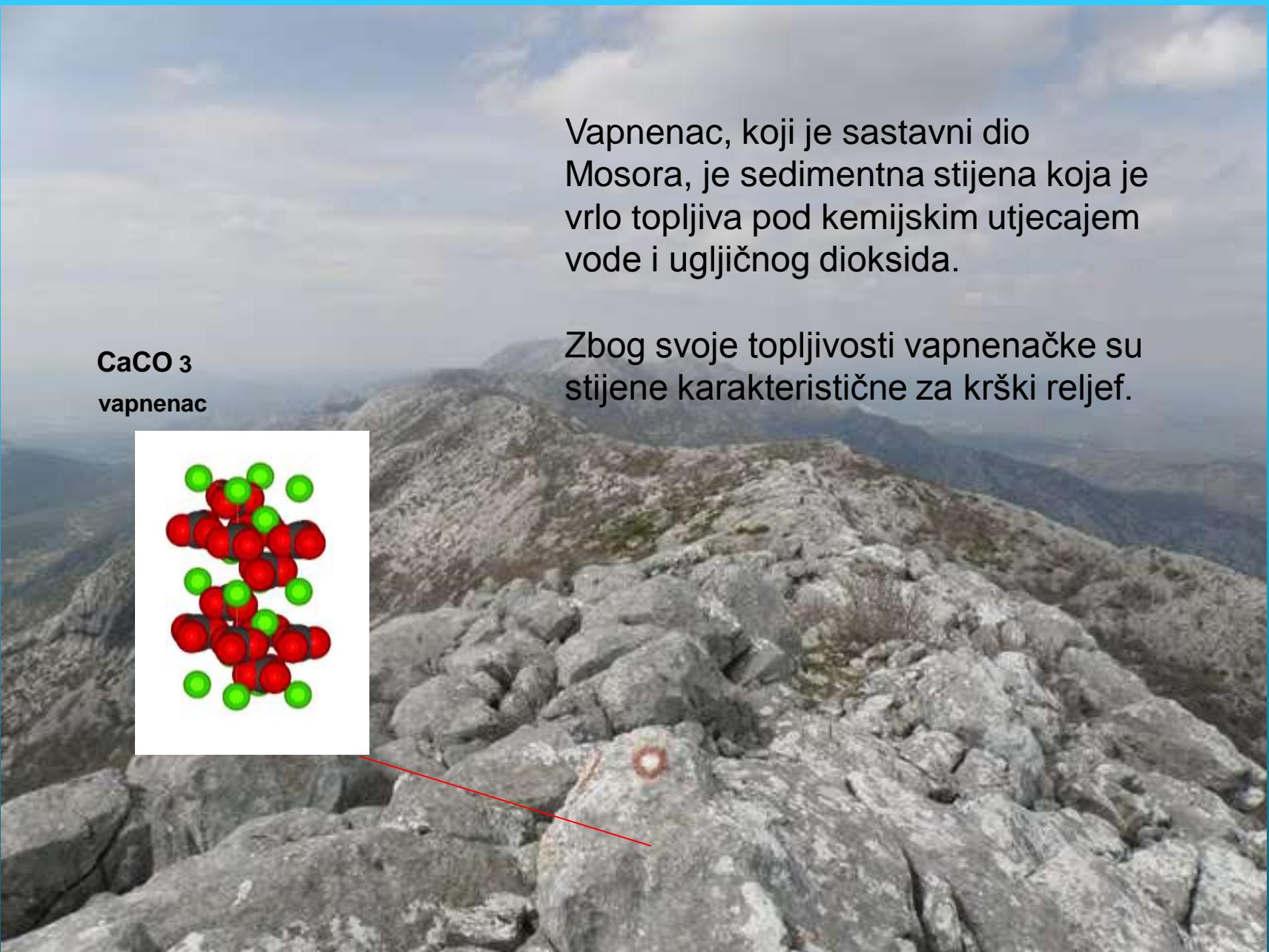
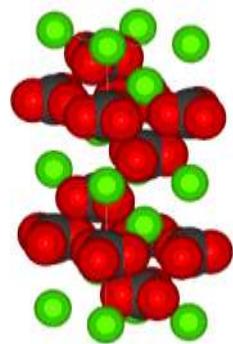
Mosor - geografska podjela

- **Mosor** je planina u **Dalmaciji**. Proteže se uz more, na potezu od **Splita** do **Omiša**. Najviši vrh je **Veliki Kabal** (1339 m), a jedan od posjećenijih vrhova je **Vickov stup** (1325 m). Na vrhu Sveti Jure (1319 m) nalazi se istoimena rimokatolička kapelica.
- Usprkos tome što ga opravdano smatramo primorskom planinom, ne spušta se do mora, već između njegovih južnih padina i Bračkog kanala stoji pravilna kosa dužine gotovo 30 km, širine svega 2 km a visine 400-800 m kroz koju protječe rijeka Cetina, koja je svojim tokom stvorila dvije planine: **Poljičku planinu i Omišku Dinaru**.

Vapnenac, koji je sastavni dio Mosora, je sedimentna stijena koja je vrlo topljiva pod kemijskim utjecajem vode i ugljičnog dioksida.

Zbog svoje topljivosti vapneničke su stijene karakteristične za krški reljef.

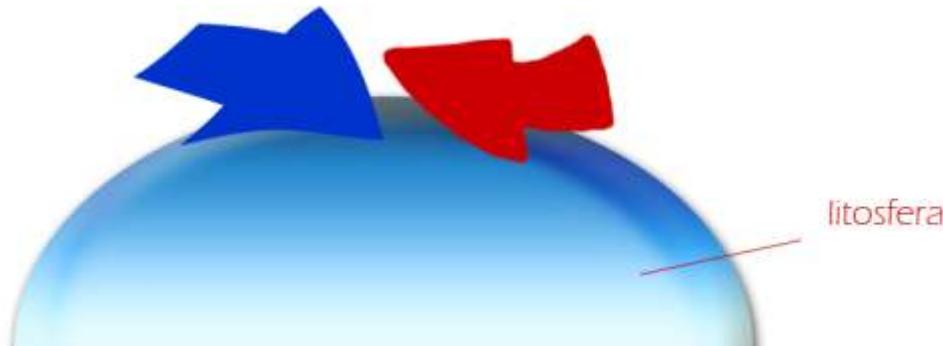
CaCO_3
vapnenac

Građa Mosora

- Mosor je tipična zemljina bora

Zemljine bore nastaju podvlačenjem litosferskih ploča pod djelovanjem magme, gravitacije i topline.

Životinjski i biljni svijet Mosora

- **Životinjski svijet : čovječja ribica - endemska mosorska gušterica, obični zelembač, siva gubavica, pepeljasti poskok, šarulja, ljuta crnokapica, obični modraš, pjegava crvenkapica, šara poljarica, bjelouška, pjegavi daždvenjak, šumski miš, puh, smeđasta rovka, zec, jazavac, tvor, lisica, kuna, vuk, divlja svinja, muflon, divokoza, jarebica kamenjarka, fazan, gavran, sokol, jastreb i orao zmijar.**
- **Biljni svijet :** zelenika, trslja, žuka, mirta, smrika, busini, grab, hrast medunac, crni jasen, maklen, rašeljika, smrdljika, drijen, bijeli grab, bijeli jasen, tisa, gorski javor, mušmulica, mokljavi likovac, planinski brijest, kadulja, smilje i pelin.

Životinjski svijet Mosora

- čovječja ribica
- pjegavi daždvenjak
- endemska mosorska gušterica

Biljni svijet Mosora

Staza Svetoga Leopolda

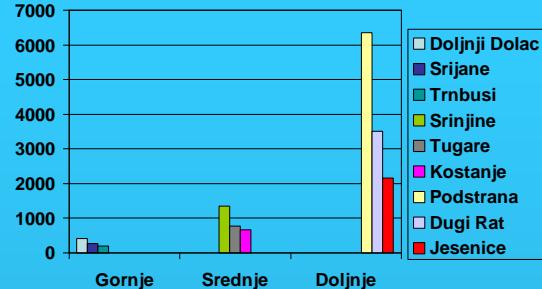
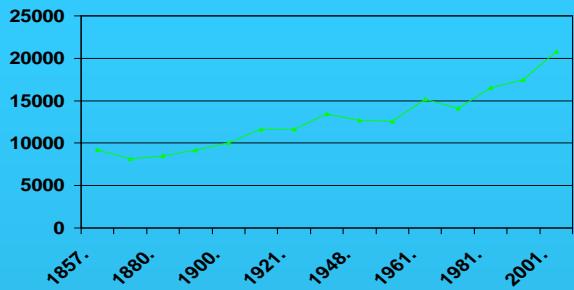
- Poučna staza kružnoga oblika, započinje i završava u Zakućcu, a nalazi se na trasi nekadašnjeg puta koji je povezivao Gata, Zakučac i Brige.
- Dužine je 2,6km, a na njoj su pomoću postavljenih 10 informativno-edukativnih tabli prikazana prirodna i kulturna obilježja ovoga kraja. Uređeno je 11 odmorišta te 5 vidikovaca.
- Za sve ostalo što se može vidjeti i pročitati na ovoj poučnoj stazi treba izdvojiti 2,5 sata koliko traje njen obilazak.

Staza Sv. Leopolda - Mosor

Južna padina Mosora

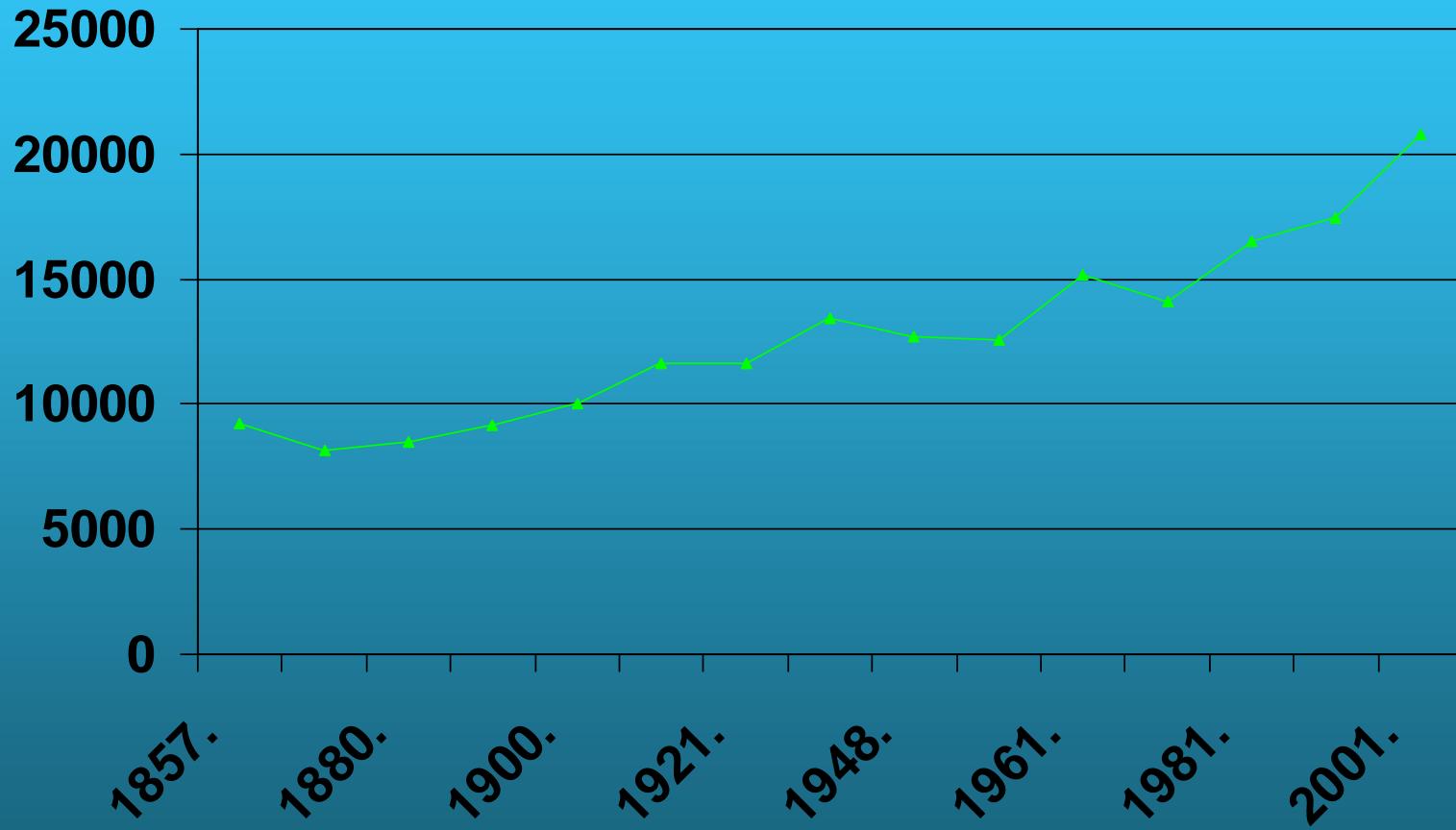

Stanovništvo

Demografski razvoj od početka
prošloga stoljeća do današnjih dana

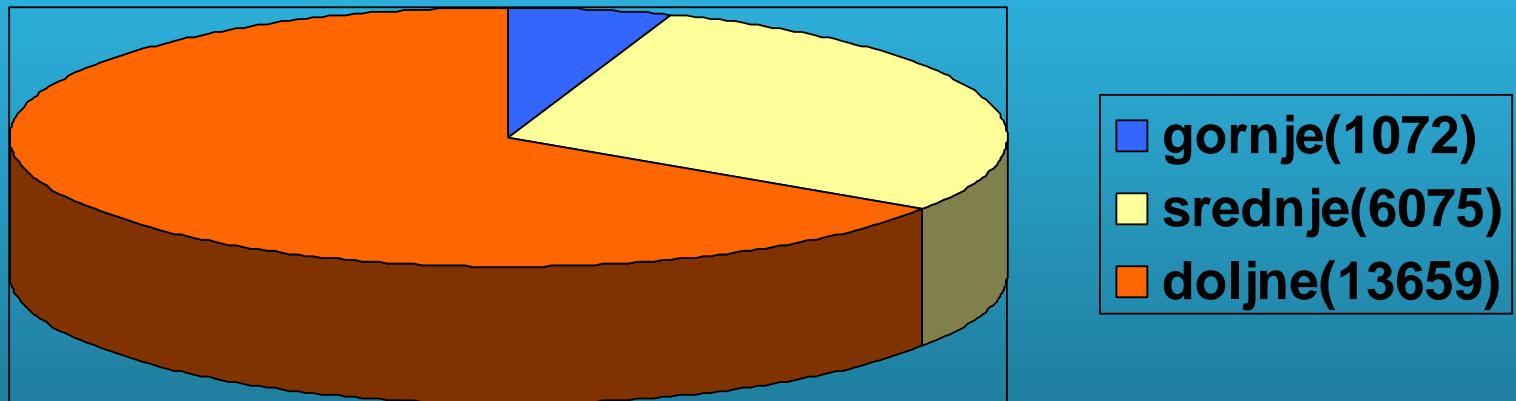
Kretanje broja stanovništva Poljica od 1857. do 2001. godine

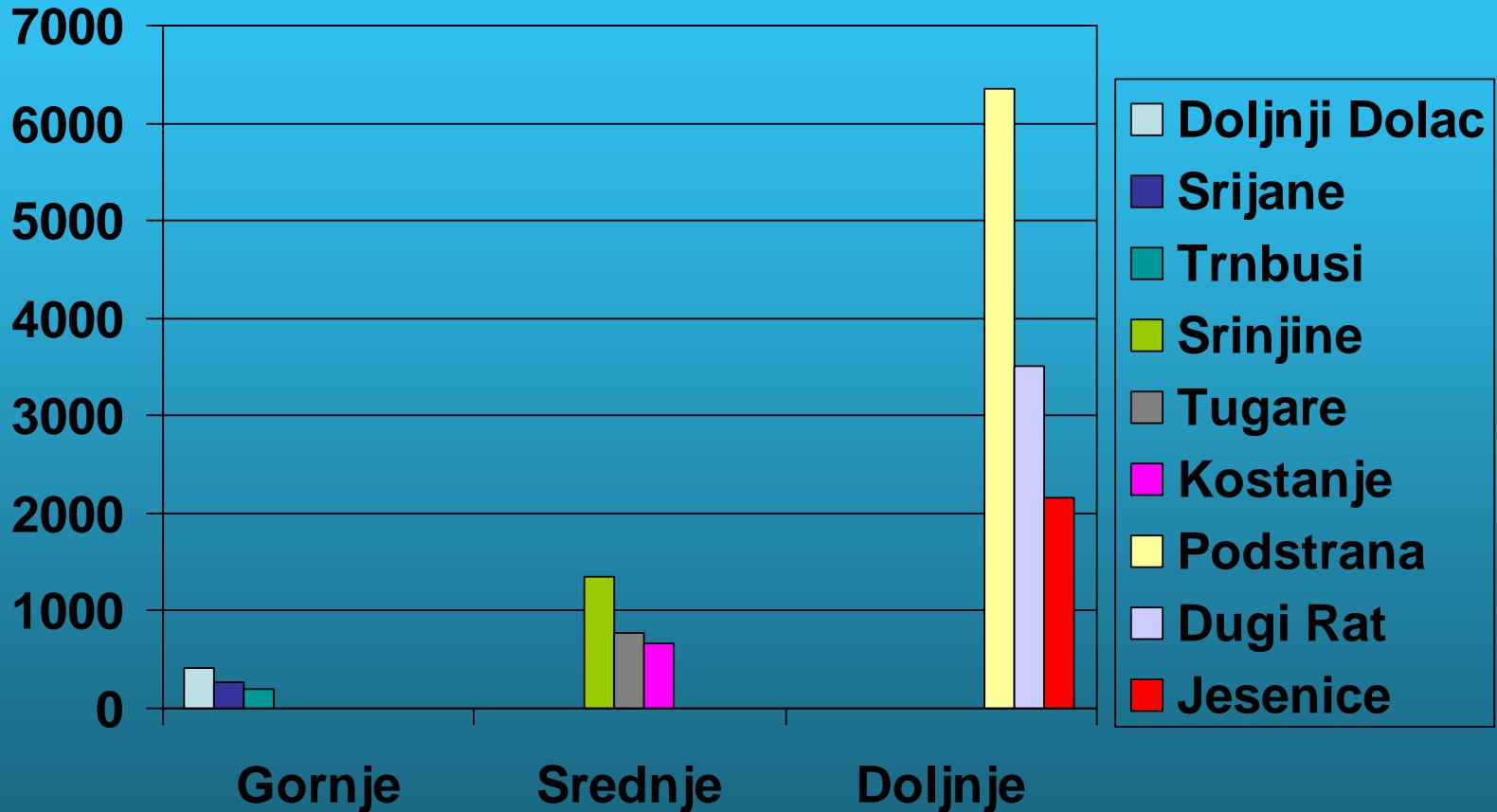
Kratka povijest stanovništva

- Ukupan broj stanovnika Poljica kontinuirano raste – od 1869. do 2001.
- Jedino se u poslijeratnom popisu 1948. javlja blagi pad stanovnika.
- 1969. obalna cesta (Omiš – Split), značajnije naseljavanje priobalja u Donjim Poljicama.
- Od 1971. Zagora poprima depopulacijsko, a priobalje imigracijsko obilježje.
- Prigorska naselja su gotovo u potpunosti napuštena, a odlučujuće značenje za rast stanovništva u priobalju zadobiva turizam.

Udio stanovništva Gornjih, Srednjih i Donjih Poljica 2001. godine

Prikaz broja stanovništva tri najveća mesta Gornjih, Srednjih i Donjih Poljica

Suvremena kretanja stanovništva

- Karakteristika posljednje etape poljičkoga razvoja je okupljanje stanovnika u obalni pojas (litoralizacija).
- Obalna transformacija i pomorska orijentacija danas smjenjuju izoliranost u prošlosti.
- U planu je izgradnja Jadransko – jonske autoceste, od Trsta do Iguomentise (Grčka), te će prometni položaj ovoga kraja biti nezaobilazan.

Naselja

- Sva su naselja slična:
- Izdužena uz obalu,
- Zbijena uz prometnicu,
- Stare kamene ulice i ceste,
- Mali trgovи s crkvama i školama,
- Prastara polja i maslinici u blizini.

Omiš

Duće

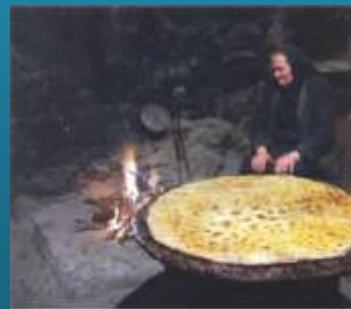
- **Donja Poljica**
- Općina Dugi Rat,
- Ukupno stanovnika: 1.640,
- Zbijeno naselje podno Mosora, izduženo uz obalu između Dugog Rata i Omiša.

Turizam

- Miran odmor
- Planinarenje po Mosoru
 - Rafting na Cetini
 - Dani degustacije vina

Turizam

- Idealno za one koji žele miran odmor.
- Stjenovite i šljunčane plaže.
- Nekoliko malih apartmana.
- Nema noćnog života.

Plaže i apartmani

Kulturna baština

- Ranokršćanska crkva, Gata
- Šesterokutna krstionica, Gata
- Crkva Sv. Ivana, Gata
- Popi glagoljaši, Gata
- Crkva Sv. Petra, Priko - Omiš
- Tvrđava Fortica, Starigrad - Omiš
- Tvrđava Mirabela Peovica, Omiš
- Župna Crkva Sv. Mihovila, Omiš

Ranokršćanska crkva u Gatima

Šesterokutna krstionica u Gatima

Crkva Sv. Ivana krstitelja - Gata

Popi glagoljaši

- *Stanovnici Poljica su Hrvati i svoj jezik oduvijek zovu: **hrvatski**. Staro pučko pismo je **poljička bosančica**, a **glagoljicu** gaje narodni popovi glagoljaši, koji stoljećima "glagoljaju hrvatsku misu" (Jure Kaštelan).*
- *Popima glagoljašima i glagoljici kao temelju hrvatske kulture, 1989. podignut je spomenik u Gatima, središtu glagoljaških Poljica.*

Crkva Sv. Petra - Priko

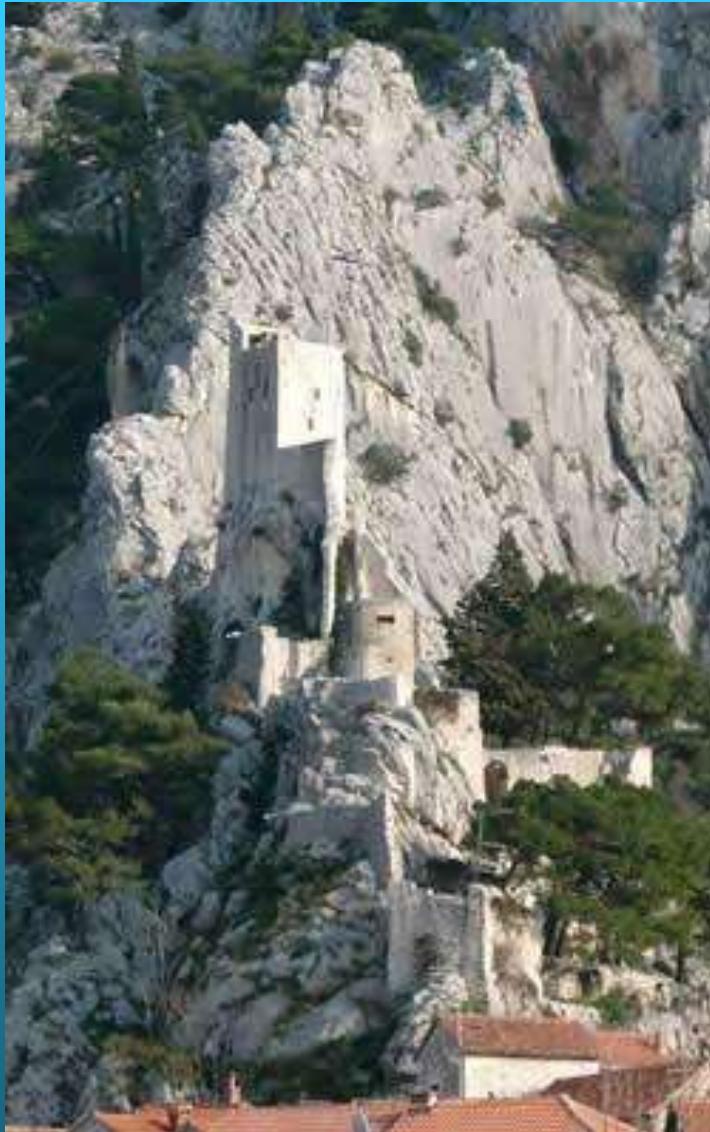

- **Priko**, na ušću Cetine, sa starohrvatskom crkvom Sv. Petra i glagoljaškim sjemeništem, bio je kroz stoljeća rasadište pismenosti i narodnoga duha.

Župna Crkva Sv. Mihovila - Omiš

- Crkvu su sagradili mjesni graditelji početkom XVII. stoljeća, a objedinjuje značajke gotike, renesanse i ranog baroka.

Tvrđava Mirabela Peovica

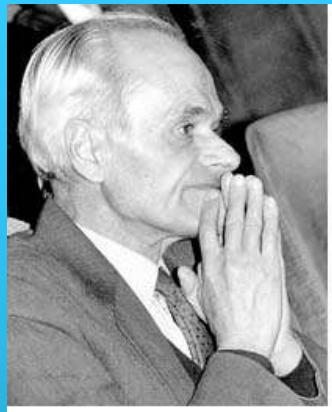
- Najviša utvrda srednjovjekovnog dijela grada Omiša.
- S tvrđave se pruža pogled na cijeli dio staroga grada pa je služila kao izvidnica.

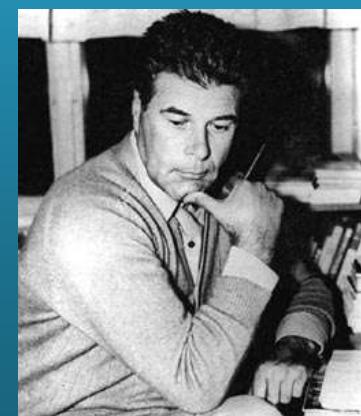
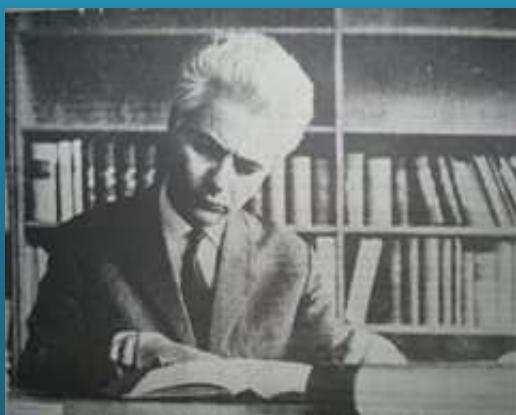
Tvrđava Fortica - Starigrad

- Nalazi se na samom vrhu omiške Dinare.
- Svrha tvrđave bila je obrana od neprijatelja, a prvenstveno je služila kao sklonište.

Književnost Poljica

Književnost Poljica

- ANTUN MIHANOVIĆ, autor hrvatske himne *Lijepa naša* (*Horvatska domovina*, 1835.), iako je rođen u Zagrebu, podrijetlom je iz Poljica.
- Među najvećim imenima hrvatskog pjesništva 20. stoljeća nalaze se Poljičani:
- DRAGO IVANIŠEVIĆ (Sumpetar - Jesenice)
- NIKOLA MILIĆEVIĆ (Zvečanj)
- JOSIP PUPAČIĆ (Slime)
- JURE KAŠTELAN (Zakučac)

Drago Ivanišević

- Sin Poljičana, rođen u Trstu 1907. godine.
- Hrvatski pjesnik, dramatičar, prevoditelj, slikar...
- Neke pjesme napisao je zavičajnim govorom, a u njima donosi slike iz djetinjstva.
- Drago Ivanišević preminuo je 1981. u Zagrebu, a pokopan je u Sumpetru.

Drago Ivanišević - *Moj did*

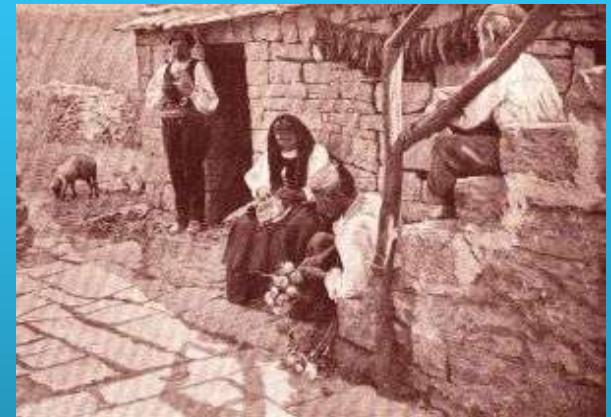
- *MOJ DID*

*Moj se did sa zvizdom družija,
sa suncem i sa misecon,
moj se did družija s tovaron,
i sa zmijon i s kozon se družija.*

*Moj se did s kišon družija,
sa svakin vitron,
s mrazon i sa zviriman.*

*Jerbo se moj did o' ditinstva,
o' ditinstva vas zemlji naminija.
I ka' je bos na ledini zanimija,
baba moja s očiman o' jastreba,
baba moja ni mogla raspoznat nikako
njegove noge meu žilan o' masline.*

*I TAKO JE DID MOJ UZA BOGA
STA.*

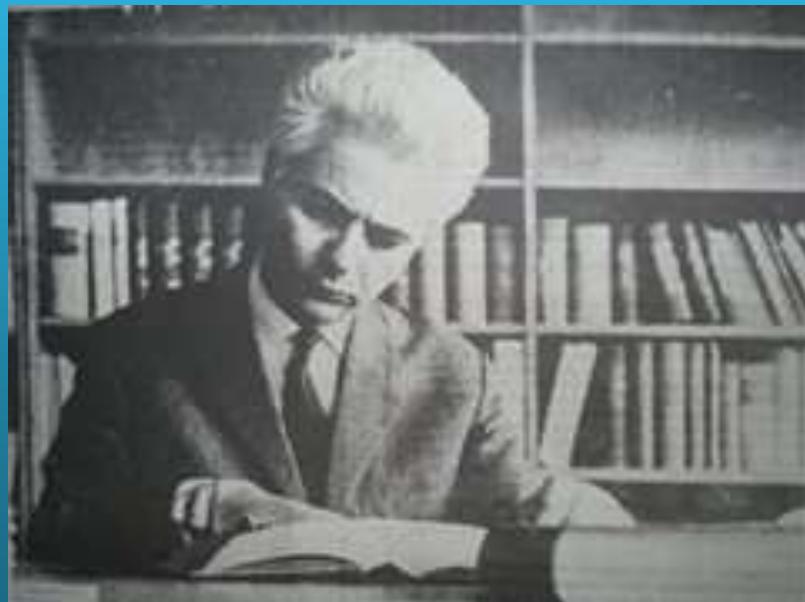

Nikola Milićević

- Rođen je u Zvečnju 1922. godine.
- Pjesnik, prevoditelj, sveučilišni profesor.
- U njegovim pjesmama osjeća se sudbinska ljubav prema zavičaju i domovini: *Čempres*, *Elegija za moje mrtve*, *Živa česma*...
- Vodi dijalog s rodnom grudom i zaklinje pretke u nju pretvorene,
- Nikola Milićević preminuo je u Zagrebu, 1999. godine.

Josip Pupačić

- Slime, 1928. - Krk, 1971.,
- pjesnik i esejist, pripadnik generacije "krugovaša".
- Bavio se proučavanjem starije hrvatske književnosti te je u svojoj poeziji povezivao tradicionalno i moderno, a izrazito je prisutno njegovo zavičajno djetinjstvo - iz tog je spoja nastala i njegova vjerojatno najpoznatija pjesma *MORE*.

More

- *i gledam more gdje se k meni penje
i slušam more dobrojutro veli
i ono sluša mene ja mu šapćem
odobrojutro more kažem tih
pa opet tiše ponovim mu pozdrav
a ono sluša pa se smije
pa šuti pa se smije pa se penje...*
- “Pupačićovo rodno Slime sakriveno je od mora jednim manjim brijegom, na koji se on kao dječak često uspinjao, možda samo zato da vidi more. A to more, za djecu iz Zagore, bilo je poseban doživljaj, jer su ga gledala kao nešto što je tako blizu, a opet tako daleko i zagonetno.” (N. Milićević).

Tri moja brata

*Kad sam bio tri moja brata i ja
kad sam bio
četvorica nas.*

*Imao sam glas kao vjetar,
ruke kao hridine
srce
kao viganj.
Jezera su me slikala.
Dizali su me
jablani...*

- Velik dio Pupačićeve lirike inspiriran je tragikom obiteljskog života,
- pjesma je nastala nakon što su trojica pjesnikove braće stradala u požaru.

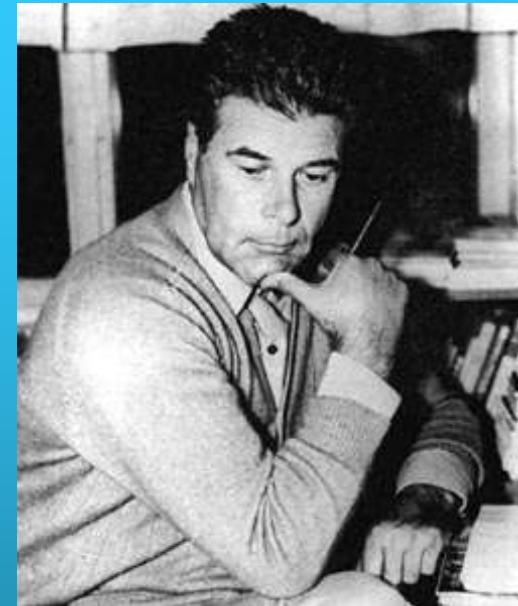
Moj križ svejedno gori

- *Evo me moj svijete, na raskršću i
Tvom i mom.
Oprostimo se. - Ti plačeš.
Moj križ svejedno gori.
Udaljuješ se; bez pozdrava,
bez riječi, bez Boga.
I odlazim prema istoj nepoznatoj
Zvijezdi.*
- Pupačić kao da je naslutio i vlastiti završetak. Njegovi stihovi, nastali kratko prije tragične smrti (poginuo je u avionskoj nesreći na otoku Krku, zajedno sa suprugom i kćeri), djeluju zastrašujuće proročanski...

Jure Kaštelan

- Dana 18. prosinca 1919. godine, u Zakućcu pokraj Omiša, rodio se Jure Kaštelan.
- Rođen je u slavnoj starohrvatskoj Poljičkoj kneževini, u vremenu kada su u književnosti, osobito u pjesništvu, vijali vjetrovi moderniteta.

- Upravo će te dvije odrednice - prostor i vrijeme, i sve ono što one sa sobom i u sebi nose - biti uzori, izvorišta i konstante Kaštelanove poezije.

Jure Kaštelan

- *Sve pjesme što ih pjevam, sve riječi što ih kažem, sve kuda hodam, sve što me u korijenu steže, to nisam ja, jer neka daleka mrtva jeka za obale me davne veže.*
- *More, rijeka Cetina i Mosor planina određuje geografsku strukturu Poljica. To je kraj iznimne prirodne ljepote i bogate prošlosti, drevna Poljička Republika - jedinstvena po svome unutarnjem demokratskom uređenju. (...) Gole litice, visoke urvine i gudure, spilje i vrtače, sunčani svijetli visovi i vidikovci, čuvaju neprekinutu i dičnu legendu Poljica. Legendu borbe protiv tuđina i osvajača, legendu o Mili Gojsalić.*

*Samo sunce, sunce, sunce
i galebovi svrate u letu
u tvoj san
na kamenoj kosi Mosora.*

*O vjetrovi, vjetrovi, vjetrovi,
samo vjetrovi znaju toplinu
tvojih obraza,
dah i disanje trava u vrtačama.*

*Bure i kiše
pjevaju ti uspavanku
bure i kiše.*

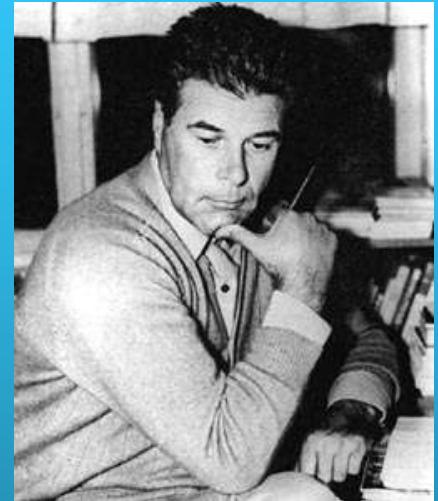
*Samo sunce, sunce, sunce
i galebovi svrate u letu
u tvoj san
na kamenoj kosi Mosora.*

San u kamenu

Ako sam val

*Ako sam val u ovom moru
Što se nikad ne umara
Zar sam živio zaludu
Kada i oblak oluju stvara?
Delija nisam, stid me, samac
I sjeta moje korake prati
Sve imaš zemljo i vrtove i gradove,
A ovu nježnost ko će ti još dati?*

Jure Kostelan

Proslava Dana Poljica - Gata

Autori prezentacije: nastavnici i učenici ŠPUD-a

NASTAVNICI:

- Smiljana Lazić-Marinković: POVIJEST, KULTURNA BAŠTINA, OBIČAJI
- Mirjana Božičković: GRANICE, STANOVNIŠTVO, NASELJA
- Irena Labaš-Veverec: KNJIŽEVNOST

UČENICI:

- 2C RAZRED: Lorena Almaši, Nikola Čižmešija, Jura Dobrilović, Adelina Dokman, Josip Drdić, Doroteja Dugošija, Luka Duvančić, Karla Fiket, Martina Gluhinić, Tin Habazin, Dorja Horvatić, Monika Karlović, Mihael Klanjčić, Andrea Knežević, Valentina Lulić, Lucija Mandekić, Domagoj Martinko, Marija Matić, Karlo Matoš, Eda Migić, Karlo Mikić, Iva Miloloža, Tea Novak, Alfonzo Parić, Dajana Pejić i Barbara Štiglić.
- 2D RAZRED: Eva Bošnjak, Norma Grčević, Mia Jukić, Dubravka Jurčin, Hana Knežević, Iva Kostić, Emily Šigir i Josipa Zeba.
- 2F RAZRED: Ivana Siničić.